

FOUSAS AO MONTE: EXPERIENCIA E PROPOSTA EDUCATIVA.

Educación en Contextos Rurais.

[G3141441] [2021/2022]

Lucía Blanco Fariñas.

Alba Fuentes Pérez.

1. Introducci3n.

A educaci3n en contextos rurais pode que sexa unha das m3is estigmatizadas dos nosos tempos. Polo xeral, s3ese atribuir o maior prestixio a grandes escolas urbanas, con gran n3mero de alumnos e por que non dicilo: de 3mbito privado ou concertado.

Esta sufriu numerosos cambios ao longo do tempo, que derivaron directamente no que hoxe coñecemos como escola rural. Melloras nas instalaci3ns, maior dotaci3n de recursos e profesorado mellor preparado e m3is concienciado son algunhas das melloras que nos deixa ese proceso de evoluci3n, pero que est3n moi lonxe de conseguir a escola rural digna que se merece.

A educaci3n p3blica e rural, xa sexa en forma de CEIP, CEP ou CRA, loita d3a a d3a contra este estigma, e contra a desinformaci3n sobre o que realmente se pode conseguir no seu 3mbito. Neste traballo desenvolveremos a nosa proposta educativa para o CEP Brea Segade achegando o traballo da organizaci3n Fousas ao Monte ao alumnado, e promovendo valores de conservaci3n, respecto e coidado dos montes comunais as3 como do medio ambiente. Finalmente, expoñeremos as conclusi3ns 3s que chegamos tras a realizaci3n deste traballo.

2. Marco te3rico.

Comunidade de montes

As comunidades de Montes Veciñais de man com3n son unha das formas de terras en com3n que sobreviviron 3 organizaci3n municipal do s3culo XIX, que conforman a cuarta parte do territorio galego. Esta instituci3n caracter3stica do territorio galego, tam3n a podemos atopar ao oeste de Le3n, Asturias, Zamora e Portugal.

Estes montes xesti3nanse mediante as chamadas comunidades de montes, agrupaci3ns veciñais en calidade de grupos sociais, que se rexen por unha lexislaci3n espec3fica que prev3 que os montes son bens indivisibles, inalienables, imprescritibles e inembargables, dada a s3a especial natureza colectiva. A titularidade corresponde ao conxunto de veciños que residan dexeito habitual na zona, polo que esta pode variar en canto vaia cambiando a poboaci3n do territorio.

Aprendizaxe por proxectos

O Aprendizaxe Baseado en Proxectos é un modelo de aprendizaxe no que os/as estudantes planean, levan a cabo e avalían proxectos que teñen aplicación no mundo real máis alá da aula da clase. Neste tipo de aprendizaxe, desenvólvense actividades de aprendizaxe interdisciplinarias, de longo prazo e centradas no alumnado.

Aprendizaxe – servizo

É unha modalidade educativa que segue estendéndose por todo o mundo. Consiste na integración do servizo comunitario coa docencia e a reflexión.

A forza desta ferramenta, baseada na educación vivencial e no interese por axudar ás persoas e organizacións necesitadas, reside no seu potencial para un movemento social transformador.

Trátase dunha práctica educativa innovadora que combina obxectivos de aprendizaxe curriculares con obxectivos de servizo comunitario, coa intención de mellorar as realidades onde se realiza o servizo, e que considera á persoa que recibe o servizo como un elemento central e non como un simple destinatario do servizo. actos de caridade.

Estes elementos favorecen o desenvolvemento do pensamento crítico e da conciencia social que converten as actividades de servizos en experiencias transformadoras, e os estudantes en axentes de cambio con visión dun mundo máis xusto que traballan activamente para crealo.

Permite que o alumnado aprenda ao actuar sobre as diversas necesidades do contorno co obxectivo de transformar a realidade mediante accións de mellora, ao tempo que reflexiona de forma estruturada sobre a experiencia vivida.

Land Art.

O Land Art é unha corrente da arte contemporánea que consiste na creación de obras en plena natureza, utilizando como materiais elementos presentes na contorna como medio de intervención. Estes poden ser follas, terra, rochas, pólas, hedras etc.

O obxectivo principal é o de fusionar paisaxe, escultura e expresión artística, producindo emocións no espectador a partires da forma, a xeometría e a tridimensionalidade obtida a partir dos elementos escollidos.

Coavaliación

A coavaliación caracterízase pola participación tanto dos estudantes como docentes no proceso de avaliación, podendo realizarse tanto de xeito individual como grupal. Consiste nun proceso de valoración realizado entre o grupo e baseado en criterios predefinidos, co cal se avalían tanto a calidade dos traballos realizados como da aprendizaxe adquirida mediante os mesmos. Deste xeito, é posible comprobar de forma directa e incluíndo a perspectiva do alumnado se se acadaron os obxectivos de aprendizaxe.

A coavaliación tamén pode ser complementada con instancias de autoavaliación, nas cales os discentes poden reflexionar sobre o seu propio proceso de aprendizaxe.

Educación medioambiental

A Educación Primaria é unha etapa clave no desenvolvemento da conducta, a conciencia social e a solidariedade. Na escola aprendemos valores e comportamentos que nos acompañarán ao longo da nosa idade adulta e que nos definirán como cidadáns e cidadás. Tendo isto en conta, é de vital importancia que aproveitemos esta etapa para despertar o interese dos cativos e cativas polo coidado e a protección do medio ambiente.

Mediante a educación medioambiental preténdese que os alumnos e alumnas fagan do coidado da natureza un estilo de vida, en vez de limitalo a unha teoría que se aprende na escola. Mediante o seu ensino búscase que desenvolvan un pensamento ecolóxico firme e potente, e que sexan quen de utilizalo para enfrontarse aos actuais retos medioambientais dende a participación activa e o compromiso.

Isto non se limita ás aulas, trátase dun proceso que dura toda a vida, e que ten como obxectivo que se adquiran de xeito significativo actitudes e valores cara o medio ambiente que

teñan por fin un uso racional dos recursos para poder acadar un desenvolvemento natural adecuado e sostible.

3. Contexto.

a. Descrici3n do centro e o colectivo

No noso caso, fixemos as pr3cticas da materia Educaci3n en Contextos Rurais en Tarago3a, unha parroquia do municipio de Rianxo.

Realizamos durante tres d3as unha aprendizaxe – servizo con “Fousas ao Monte”, o cal3 un movemento veci3nal que non ten forma xur3dica concreta (a3nda que para cando a necesitan utilizan a forma xur3dica da Comunidade de Montes Veci3nais en Man Com3n). De feito, o obxectivo de este movemento 3 conseguir un monte m3is digno, erradicando especies for3nease aut3ctonas.

As localizaci3ns nas que tiveron lugar as sesi3ns asistidas foron ao redor do CEP BreaSegade, o cal se atopa a uns 5 km do municipio de Rianxo. O centro escolar sit3ase nunha zona monta3osa de dif3cil acceso a p3, se non que se ten que acceder con transporte.

Este CEP Brea Segade conta seis unidades, nos cales se reparten un total de 92 nenos enenas. Os seis cursos at3panse distribuidos en tres pisos diferentes (entre os que podemos atopar diversas instalaci3ns como unha aula de inform3tica, outra de relixi3n e incluso unha aula museo).

En cada un dos andares at3panse aseos para alumnado e para o profesorado; conta tam3n cun pavill3n deportivo con vestiarios; un patio cuberto e outro inserido na natureza cunha parte dedicada 3 canchas; un comedor xestionado pola Asociaci3n de Nais e Pais do alumnado (ANPA); e unha biblioteca. Este 3ltimo

espazo, coñecido como Biblioteca Brea Segade (BBS), merece mención a parte xa que se trata dun recurso esencial na escola, a cal

centraliza: libros de literatura infantil e xuvenil e tamén de texto; DVDs; CDs ROMS; mapas; xogos educativos; ordenadores; unha cabina de radio; unha impresora 3D; e un recanto consagrado ás ciencias.

No que a espazos exteriores se refire, ao redor deste centro educativo podemos atopar o monte Campo Maneiro, onde se realizan diversas actividades como poda, plantación de especies autóctonas ou incluso se levan a cabo xornadas extraescolares dalgunhas materias. Ademais, contan con espazos para animais como cabuxas e burros.

Por outro lado, tamén se atopa a escasos minutos a pé o monte de Filgueiras, onde tamén se realizan actividades como a limpeza do propio monte.

Tras as nosas experiencias co CEP Breas Segade e o colectivo Fousas ao Monte, podemos destacar algúns aspectos que nos axudaron a perfilar a nosa proposta didáctica.

En primeiro lugar, aplicar unha metodoloxía semellante á utilizada na extraescolar de Educación Medioambiental: clases no exterior, aproveitando a contorna e levando a teoría á práctica. Deste xeito, puidemos observar como o alumnado motiva e aumenta a súa interese polos contidos, facilitando un entorno frutífero de ensino-aprendizaxe. Ademais, ao ser o terreode arredor do centro e do lugar onde eles viven, créase un vínculo afectivo coas terras que á hora de fomentar o seu coidado é moi útil.

Outra das aprendizaxes que nos levamos desta experiencia é a importancia de non subestimar ao alumnado, xa que son perfectamente capaces de realizar moitas tarefas que de entrada nos parece que non.

4. Proposta educativa.

a. Xustificación e obxectivos.

Á hora de crear a nosa proposta, baseámonos en tres eixos de traballo para a innovación educativa:

1. **A aprendizaxe por proxectos:** mediante a organización do alumnado arredor dun problema común, permite a aprendizaxe por descubrimento e a abordaxe de aprendizaxes transversais e interdisciplinarias de xeito simultáneo.

A implicación das crianzas na resolución dos problemas: permite motivar dende as necesidades e recoñecer a axencia das crianzas, ademais de axudalos a traballar a responsabilidade e xestionar a presión. Así, conseguiremos unha aprendizaxe significativa en canto a valores e non só será de proveito dende o punto de vista escolar; se non que tamén se traducirá nunha contribución directa para a comunidade. Este eixo de traballo funciona moi ben articulado coa aprendizaxe servizo e as comunidades de aprendizaxe.

2. **A educación para participar na transición social:** Fundaméntase na idea do cambio sistémico inevitable, e pon en valor o coidado da natureza; vinculándose de xeito directo coa soberanía alimentaria e o cambio climático. Conséguese intervindo no medio e investigando sobre el mediante a aprendizaxe por descubrimento.

Tras a nosa experiencia de aprendizaxe servizo, decantámonos por levar a cabo unha proposta baseada na aprendizaxe por proxectos xa que nos permite desenvolver actividades de aprendizaxe interdisciplinarias, de longo prazo e centradas no alumnado. Durante as seis sesións que dura a nosa proposta, traballaranse contidos tanto de Ciencias da Natureza como de Educación Artística, promovendo a interdisciplinabilidade. Esta proposta está pensada para levar a cabo en 4º de Primaria, xa que se axusta ao nivel de esixencia das actividades e contidos a traballar nesta etapa.

A maiores propoñemos o seguinte obxectivo propio:

- Aprender a recoñecer e valorar a flora local, establecendo valores de respecto, coidado e conservación do patrimonio natural da contorna.

Para isto, e baseándonos no currículo de Educación Primaria, traballaremos sobre os seguintes obxectivos:

- b) Desenvolver hábitos de traballo individual e de equipo, de esforzo e de responsabilidade no estudo, así como actitudes de confianza en si mesmo/a, sentido crítico, iniciativa persoal, curiosidade, interese e creatividade na aprendizaxe, e espíritoempendedor.
- h) Coñecer os aspectos fundamentais das ciencias da natureza, as ciencias sociais, a xeografía, a historia e a cultura, con especial atención aos relacionados e vinculados con Galicia.
- j) Utilizar diferentes representacións e expresións artísticas e iniciarse na construción de propostas visuais e audiovisuais.

Competencias:

- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCT)
- Aprender a aprender (CAA).
- Competencias sociais e cívicas (CSC).
- Conciencia e expresións culturais (CCEC).

Contidos

Isto conseguirase tratando os seguintes contidos de Ciencias da Natureza e Educación Artística:

Ciencias Naturais:

- B3.1. Diferencia entre seres vivos e inertes.
- B3.2. Identificación de animais e plantas como seres vivos.
- B3.3. Identificación e clasificación de rocas a partir de características observables.
- B3.4. Clasificación de animais vertebrados e invertebrados a partir de características observables.
- B3.5 Clasificación das plantas (herbas, arbustos e árbores) a partir de características observables.
- B3.6 Utilización guiada de clave e de guías de animais e plantas para a clasificación e identificación de algunhas especies existentes en Galicia.
- B3.7. Identificación de cambios observables que producen os seres no entorno.
- B3.8. Valoración da biodiversidade e interese pola súa conservación.
- B4.2. Características e propiedades do aire e actuacións necesarias para

evitar a súa contaminación.

- B4.3 Valoración da importancia da boa calidade da auga e do aire para a nosa saúde eo mantemento da vida.
- B4.6. A produción de residuos, a contaminación e o impacto ambiental.

Educación artística

- B1.2. Elaboración de carteis con diversa información aplicando os coñecementosplásticos adquiridos
- B2.4. Emprego de distintos soportes nas creacións
- B2.10. Realización de fotografías: enfoque e planos.
- B2.19. Uso responsable de instrumentos, materiais e espazos.
- B2.20. Selección axeitada de materiais e espazos.

b. Actividades

O desenvolvemento da nosa proposta didáctica basease na realización de diferentes actividades, as cales están provistas para realizar en seis sesión escolares de 50 minutos cada unha as cales están orientadas para cuarto curso de educación primaria.

- ❖ 1º sesión: “Aprende sobre a flora local”.

Na primeira sesión, dedicarémonos a explicar nunha aula a teoría que posteriormente se porá a práctica nas seguintes sesións. Explicaranse contidos relacionados coa flora da contorna:árbores, como diferencialos, características, etc.

- ❖ 2º sesión: “Primeira saída”.

Sairemos co alumnado a observar a contorna e ao mesmo tempo insistindo nalgúns conceptos explicados na sesión anterior (explicación - observación para unha maior asimilación e entendemento). Posteriormente, clasifícase ao alumnado por grupos, e cada un destes levará unha cámara dixital (proporcionada polo docente) para facer fotos de árbores, plantas ou calquera cousa da contorna que lles chamara a atención. Por último, tamén lles pediremos que collan de forma individual unha folla das árbores e plantas que lles vaiamos indicando. Para isto, proporcionaremoslles unhas claves dicotómicas sinxelas que deberán seguir na súa busca.

❖ 3º sesi3n: “Posta en com3n”

Nesta sesi3n farase unha posta en com3n na aula, as3 como unha reflexi3n sobre o aprendizaxe da sesi3n anterior. En caso de ser necesario, faranse correcci3ns dos conceptos erroneamente comprendidos.

❖ 4º sesi3n: “Comezamos o herbolario”.

Explicar3selle ao alumnado que 3 un herbolario, en que consiste e como facelo. Unha vez explicado, proporcionar3selle os materiais para a s3a realizaci3n e proceder3n a s3a execuci3nde forma individual.

❖ 5º sesi3n: “Rematamos o herbolario”.

Nesta quinta sesi3n, continuar3n coa actividade do herbolario coa predici3n de que aterminen nesta sesi3n.

❖ 6º sesi3n: “O gran mural”.

O alumnado da aula deber3 plasmar nun papel de gran extensi3n os seus aprendizaxes nas sesi3ns anteriores, as3 como os sentimentos que lles transmiten a natureza, sensaci3ns, sons, aromas, etc. Este mural poderase facer con materiais diversos como rotuladores, acuarelas, t3mperas, anacos de revistas ou peri3dicos... ou con materiais propios da natureza como terra ou follas as3 como con certos alimentos como cacao, canela, colorantes, etc. Finalmente, este mural ser3 exposto para todo o alumnado do centro educativo no hall do centro.

c. Avaliaci3n.

Para o proceso de avaliaci3n, decant3monos por dous m3todos que utilizaremos de forma combinada: as r3bricas e a coavaliaci3n.

Mediante o uso de r3bricas conseguiremos avaliar a compresi3n dos contidos m3is a nivel espec3fico, utilizando unha para os de Ciencias da Natureza e outra para os de Educaci3n Art3stica.

As r3bricas son as seguintes:

CONTIDO	0	1	2	3	4	5
Establece a diferenza entre seres vivos e inertes.						

É quen de identificar aos animais e plantas como seres vivos.						
E quen de clasificar animais vertebrados e invertebrados a partir de características observables.						
Clasificación das plantas (herbas, arbustos e árbores) a partir de características observables.						
Consegue utilizar de forma guiada claves e guías de plantas para la clasificación e identificación dalgunhas especies existentes en Galicia.						
É quen de observar cambios que se producen nos seres e no entorno.						
Valoración da biodiversidade e interese pola súa conservación.						
Valoración da importancia da boa calidade da auga e do aire para a nosa saúde e o mantemento da vida.						
A produción de residuos, a contaminación e o impacto ambiental.						

CONTIDOS	0	1	2	3	4	5
Elaboración de carteis con diversa información aplicando os coñecementos plásticos adquiridos.						
Emprego de distintos soportes nas creacións.						
Realización de fotografías: enfoque e planos						
Uso responsable de instrumentos, materiais e espazos.						
Selección axeitada de materiais e espazos.						

Como podemos observar nas táboas anteriores, a avaliación realizarase puntuando ao alumnado do cero ao 5 en canto se considere que adquiriron o contido: sendo 0 a nula e 5 a perfecta comprensión e adquisición deste. Esta avaliación mediante rúbrica levarase a cabo ao longo das sesións, nas que o profesorado irá observando o progreso dos alumnos e alumnas, epolo tanto as irá cumprimentando de xeito progresivo.

O uso das rúblicas complementarase coa coavaliaci3n. Esta realizarase ao final do proxecto, nos 3ltimos minutos da 3ltima sesi3n. En forma de debate en gran grupo, lanzaremosao alumnado as seguintes cuesti3ns:

1. Que aprendiches nestas sesi3ns?
2. Que aprendiches sobre a flora local?
3. Como coidar3as o medio ambiente?
4. Consideras que 3 importante coidar o medio ambiente?
5. Crees que o que aprendiches 3 3til para o teu d3a a d3a?
6. Que foi o que m3is que gustou das clases? E o que menos?
7. Gustar3ache aprender outras cousas da flora local a maiores das explicadas nestas sesi3ns?

O que isto nos permitir3 ser3 comparar se as respostas que nos de o noso alumnado coinciden coas expectativas que ti3namos do proxecto, se vemos reflexados os nosos obxectivosno que nos transmiten os pequenos/as e tam3n que posibles melloras podemos facer un futuro3 hora de repetir este proxecto.

5. Conclusi3n

Un dos aspectos que m3is nos chamaron a atenci3n e que nos fixeron reflexionar foi a maneira de tratar 3s crianzas por parte de Fousas ao Monte. En todas as experiencias que levamos a cabo con eles vimos como integraban ao alumnado nas actividades que se realizabansen importar a s3a dificultade. En todo momento eran os propios nenos e nenas as que marcabanos seus l3mites e non ao rev3s.

Polo xeral estamos acostumadas a ver como de primeiras se lle di aos pequenos e pequenasata onde poden chegar, que 3 o que son capaces de facer e o que non, na maior3a dos casos senter en conta os l3mites reais dos rapaces e rapazas. Isto conleva que se subestimen de xeito casesistem3tico as capacidades da infancia, que na realidade son moito m3is altas do que se pensa.

Vimos como eran as crianzas quen ped3an axuda cando o consideraban necesario, e como realizaban todo tipo de tarefas de maneira aut3noma ou axud3ndose entre eles, independentemente das s3as idades.

Isto fixo que reflexionáramos sobre a concepci3n que tñamos sobre as capacidades dos nenos e nenas e como eran totalmente err3neas. Ver como eran capaces de realizar todo tipo de tarefas e o nivel de coñecemento sobre o medio que os rodeaba que tiñan sorprendeunos moito de primeiras.

Tras esta experiencia puidemos reafirmarnos na nosa opini3n sobre a importancia da educaci3n medioambiental na infancia. Durante a nosa asistencia á materia extraescolar impartida por Fousas ao Monte puidemos ver de primeira man un grupo de nenos e nenas totalmente sensibilizados co coidado da natureza, que coñecían á perfecci3n o entorno que os rodea e a súa importancia non só a nivel de patrimonio natural, se non como algo propio que crea comunidade. Dada a crise climática que estamos vivindo é de vital importancia educar cidadáns concienciados e críticos coa situaci3n medioambiental, xa que o futuro do planeta dependerá de todos e todas nós.

6. Bibliografía

Galeana, L (s.f.) Aprendizaje basado en proyectos. [Universidad de Colima] https://cursos.montessorispace.com/wp-content/uploads/2021/03/ilovepdf_merged-30-3.pdf

Concello de Nigrán. (s.f.) *Montes comunales*.

<https://www.nigran.es/turismo/es/visita-nigran/patrimonio-natural/montes-comunales/>

Aprendizaje-Servicio: Una herramienta para educar desde y para la justicia social, 2(2), 2013, pp. 5-11

<https://repositorio.uam.es/bitstream/handle/10486/660345/editorial.pdf?sequence=1>

Docentes al día (2019, diciembre) *Coevaluaci3n: qué es y ejemplo de instrumento para implementarla*.

<https://docentesaldia.com/2019/12/08/coevaluacion-que-es-y-ejemplo-de-instrumento-para-implementarla/#:~:text=La%20coevaluaci3n%20puede%20definirse%20como,>

[se%20da%20y%20recibe%20retroalimentaci%C3%B3n.](#)

Iberdrola (s.f.) *Beneficios de la educaci3n ambiental en ni3os.*

<https://www.iberdrola.com/sostenibilidad/educacion-ambiental-para-ninos>

Proyecto IDIS (1966, noviembre) *Land Art.*

<http://www.lineaverdemunicipal.com/consejos-ambientales/educacion-ambiental.pdf>

Todos contra el Arte (S.F.). *Qu3 es el Land Art.*

<http://todoscontraelarte.blogspot.com/2013/09/que-es-el-land-art.html>